

Zvolenszky Zsófia

Ingotag határozott leírások, ingotag kvantifikált kifejezések

I. BEVEZETÉS

Ismét Bertrand Russell idén százéves leíráselméletéről írok.¹ *A Principles of Mathematics* megjelenésekor, 1903-ban Russell még azon az állásponton volt, hogy a határozott leírások (ilyen például „a magyar bűnüldözés legendás nyomozókutyája”) referáló kifejezések, akárcsak a tulajdonnevek (a példaként hozott esetben: „Kántor”). Röviddel az „On Denoting” megjelenése előtt, 1905 nyarán már körvonalazódott benne egy olyan elmélet, amely – a korábbival ellentétben – kizárólag valós létezőket feltételez (például Kántort), fiktív létezőket (például a rajzfilmbeli „Frakk” név által jelölt, valójában nem létező vizslát) ellenben nem.² Az új, 1905 októberében megjelent elmélet lényege, hogy a határozott leírások kvantifikált kifejezések: kvantorok segítségével elemezhetőek, akárcsak a „minden kutya”, „legtöbb kutya”, „néhány kutya” „pontosan két kutya” kifejezések. Vegyünk egy konkrét példát:

- (1) A magyar bűnüldözés legendás nyomozókutyája Angyalföldön született.

Russell (1) igazságfeltételeit a következőképpen adná meg:

- (2) Pontosan egy eb a magyar bűnüldözés legendás nyomozókutyája, és ez az eb Angyalföldön született.

(2) részben egyediséget (unicitást) állít: hogy a magyar bűnüldözés legendás nyomozókutyájából pontosan egy van (volt) – nem több, nem kevesebb.

Strawson szerint Russell leíráselméletén kifognak az olyan határozott leírások, mint „az asztal”; a russelliánus igazságfeltételek ezeknél a leírásoknál ugyanis sántítanak (STRAWSON 1950/1985). Nézzük meg a következő mondatpárt:

- (3) Az asztalt könyvek borítják.
(4) Pontosán egy asztal létezik, és azt könyvek borítják.

¹ Korábbi tanulmányom (ZVOLENSZKY 2005) Russell leíráselméletét (RUSSELL 1905) védelmezi azzal a Strawson-tól származó állásponttal szemben, hogy a határozott leírások referáló kifejezések volnának (STRAWSON 1950/1985).

² Kántorról több regény is született Szamos Rudolf tollából, de Vukkal, Lassie-vel, Bogánccsal ellentétben ő valóban létezett. Kitémőtt állapotban ma is megtekinthető a Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeumban (Bp. VIII. ker. Mosonyi u. 7.).

Russell (3) igazságfeltételeit azonosítja (4)-ével, amely azonban minden helyzetben kimondva hamis amiatt, hogy a világ tele van asztalokkal (uo. 181, 187). Ezzel szemben (3) bizonyos alkalmakkor lehet igaz is: például ha az ebédlőasztalt borító könyveket látva mondom ki (elszomorodván, hogy az ebéd még sehol). Másképpen: határozott leírásokkal olykor az egység feltételének teljesülése nélkül is tehetünk igaz állításokat. Nevezük *ingatagnak* az olyan határozott leírásokat, mint „az asztal”, amelyek nem tartalmaznak elegendő információt ahhoz, hogy pontosan egy dolgot határozzanak meg. Tehát – Strawson szerint – Russell számára az ingगतag leírásokkal tett igaz állítások jelentenek problémát.

Felmerül az a lehetőség, hogy az ingगतag leírások speciális esetei egy szélesebb körű jelenségnek, amely átfogóan érinti a kvantifikált kifejezéseket:

- (5) Minden kutya felébredt.
- (6) Néhány kutya ébredt csak fel.
- (7) Pontosan két kutya ébredt fel.

Ezeknek a mondatoknak sajátossága, hogy azzal együtt tehetünk velük igaz állításokat, hogy a világ bármely pillanatban tartalmaz rengeteg alvó, valamint rengeteg ébren lévő kutyát. A „minden kutya” tehát annyiban ingगतag kvantifikált kifejezés, hogy használhatjuk akkor is, ha valami igazat szeretnénk állítani a kutyákról egy bizonyos lépcsőházban – annak ellenére, hogy erre a célra a kifejezés önmagában nem eléggé teljes, nem eléggé stabil. Ezt az (5)–(7) mondatoknál tapasztalt jelenséget *kvantifikációs ingगतagságnak* hívom.

Amennyiben egy problémáról kiderül, hogy az ingगतag leírásokon túl, átfogóan érinti az ingगतag kvantifikált kifejezéseket is, akkor nem jelenthet közvetlen veszélyt Russell leíráselméletére, mert a probléma attól függetlenül követel megoldást, hogy mihez kezdünk a határozott leírásokkal. Ez a megfontolás önmagában kivédi Strawson ellenvetését Russellel szemben (lásd ZVOLENSZKY 2005). Ugyanakkor mégsem hagyhatjuk ennyiben a dolgot, hiszen tudjuk: egy olyan russelliánus elméletnek, amely sikerrel alkalmazható az ingगतag leírásokra is (mint az ingगतag kvantifikált kifejezések speciális eseteire), valamilyen módon kezelnie kell a kvantifikációs ingगतagságot is. Igen ám, de hogyan? A jelen tanulmány a felmerülő nehézségek, komplikációk egy részét térképezi fel.

A nyelvfilozófusok és nyelvészek többsége egyetért abban, hogy a kvantifikációs ingगतagság megoldása *szemantikai (és nem pragmatikai) megközelítést* igényel: valami igazat *fejezek ki/mondok*, amikor kimondom (3)-at az ebédlőasztalon álló könyvhalmok láttán.³ Hasonlóképpen, valami igazat *fejez ki/mond* az a szomszéd is, aki a lakóház összes kutyájának csaholása hallatán kimondja (5)-öt (NEALE 1990, 2004; STANLEY–SZABÓ 2000a, 2000b; RECANATI 2004; PELLETIER 2004). Nem pusztán arról van szó – ahogyan a pragmatikai megközelítés magyarázná a helyzeteket –, hogy hamis állítások hangzottak el, miközben a beszélő valami igazat sugallt, implikált (például BACH 2000). A szemantikai megközelítés hívei az utóbbi időben egyre csak azt hangsúlyozták, hogy miben nem értenek egyet egymással. Eközben nemigen figyeltek arra, hogy az eszmecsereikből származó eredményeket összegezzék: milyen általános, a szemantikai megközelítés minden formájára érvényes elvárások merültek fel. Ezek a kri-

³ Grice-tól származik a szemantika és pragmatika szintjének ez a megkülönböztetése (GRICE 1975/1997).

tériumok mindezidáig szétszórta jelentek meg az irodalomban, csupán töredékes képet nyújtva a felmerülő kihívásokról. A jelen tanulmány ezt a hiányosságot hivatott pótolni, hiszen a feladat nagyságát megismerve mérhetjük csak fel, hogy végül érdekes-e a kvantifikációs ingatagságra és ezen belül az ingatag határozott leírásokra szemantikai megközelítést alkalmazunk – kiegészítve és megerősítve ily módon Russell leíráselméletét.

II. AZ INGATAGSÁG SZEMANTIKAI MEGKÖZELÍTÉSÉBEN

(8) A kutya felébredt.

Kiindulópontunk az, hogy az ingatag leírások, mint (5)–(7), vagy Strawson példájában „az asztal”, valamint az imént említett „a kutya”, a kvantifikációs ingatagság esetei. További elvárásunk, hogy (8)-cal igaz állítást tehet például Csányi Vilmos, az éppen felébredt Jeromost látván. Ebből a két alapfeltételezésből máris következik két másik is: egyrészt az „a kutya” ingatagságának megoldása a szemantika, és nem a pragmatika szintjén történik; hiszen az a cél, hogy Csányinak tulajdonítsunk egy *igaz* állítást, nem pedig valamely (szigorú értelemben) hamis állítást, amelynek segítségével valami igazat közölt. Másrészt a szemantikai megközelítés és az ingatagság feltételezésével gyakorlatilag automatikusan el is fogadjuk a határozott leírásokat tartalmazó mondatokra Russell igazságfeltételeit, nevezetesen az egyediség követelményét (lásd (2) és (4) fent).⁴

Azt kell tehát biztosítanunk, hogy valamiképp egyetlen kutyára teljesüljön Csányi állítása (nevezetesen Jeromosra). Ennek az a módja, hogy egy kontextusból származó kiegészítést vonunk be ahhoz, hogy például (8) kimondásakor az egyediség feltétele teljesüljön. A számos lehetőség közül kettőt vastag betűvel emeltem ki:

(8') A **velünk lakó** kutya felébredt.

(8'') A kutya **itt** felébredt.

Általánosan (8)-nál megjelölhetjük a kiegészítendő rész helyét a lenti *F*-fel:

(8''') A kutya_{*F*} felébredt.

Attól függően, hogy milyen kontextusban mondjuk ki (8)-at, *F* helyére más és más kiegészítés kerül.

A kontextuális kiegészítéseket kétféleképpen foghatjuk fel: egyrészt teljesebbé tehetik az ingatag leírást, így „a kutya” helyett a bővebb „a velünk lakó kutya” leírást kapjuk (ezt hívja NEALE [1990, 95–96] explicit megközelítésnek); másrészt a kiegészítés korlátozhatja a szóbajóhető dolgok skáláját – a kvantifikációs tartományt – például a Csányi-háztartásba tartozó dolgokra, egyénekre. Ezek közt pedig (Bukfenc távozása óta)

⁴ Az ingatagság problémája nem érinti az egyediséget nem feltételező elméleteket. Állíthatjuk például azt, hogy a határozott leírások jelentése, akárcsak a határozatlan leírásoké („egy kutya”), nem feltételez egyediséget. Ezt az álláspontot többen képviselik (például LUDLOW–SEGAL 2004, SZABÓ 2000 és ZVOLENSZKY 1997). Ha pedig nem várjuk el, hogy „a kutya” egyetlen kutyát feltételezzon, már nem is szükséges, hogy hiányosnak, ingatagnak tartsuk a határozott leírást.

csupán egyetlen kutya akad, így az egyediség követelménye ehhez a korlátozott tartományhoz képest teljesül. A tartománykorlátozó módszert hívja Neale implicit megközelítésnek (uo.). Bár a két módszer megkülönböztetésére azóta többen is igen nagy hangsúlyt fektettek (lásd például NEALE 2000; REIMER 1992, 1998), jobban átgondolva végül mégsem különböztethetőek meg egymástól (ZVOLENSZKY 2000). Ezért a továbbiakban a két választás tekintetében semleges maradok.

Párhuzamos megfontolások alapján kontextuális kiegészítések szükségesek más kvantifikált kifejezések esetében is. Például az (5)–(7) állításokat megfeleltethetjük a következőknek:

- (5') Minden **itt lakó** kutya felébredt.
- (6') Néhány **itt lakó** kutya ébredt csak fel.
- (7') Pontosan két **itt lakó** kutya ébredt fel.

Formális jelölés bevezetése helyett egyszerűen felírhatjuk (5)–(7)-et is eképpen:

- (5'') Minden kutya_F felébredt.
- (6'') Néhány kutya_F ébredt csak fel.
- (7'') Pontosan két kutya_F ébredt fel.

Kérdés: ezeknek a mondatoknak a kontextus-független jelentéséhez hogyan járulnak hozzá a kontextus által meghatározott azon elemek, amelyek segítségével (5)–(8) kimondásakor a megfelelően kiegészített, bővített kijelentéseket kapjuk? Stanley és Szabó ezt nevezi a kvantifikációs tartomány-korlátozás problémájának (STANLEY–SZABÓ 2000a, 220). A továbbiakban öt olyan követelményt tárgyalok, amelyekkel számolnunk kell, bárholyan is kívánjuk megoldani ezt a problémát a szemantikai megközelítés keretein belül:

- (a) A kontextuális kiegészítések kvantifikált kifejezésenként változhatnak, akár egyetlen mondaton belül is. (WESTERSTAHL 1985, SOAMES 1986)
- (b) A kiegészítést tulajdonságokkal adjuk meg, és nem halmazokkal. (STANLEY–SZABÓ 2000a)
- (c) A határozatlansági probléma: úgy tűnik, hogy (8) kimondásával Csányi határozott állítást tett. Ezt viszont valahogy össze kell egyeztetnünk azzal, hogy több nem-ekvivalens kiegészítési lehetőség (pl. (8'), (8'')) és még számos másik) is felmerül, amelyek közül nem tudunk választani. (WETTSTEIN 1981)
- (d) Bizonyos kontextusokban egy adott egyénnek/dolognak nem minden tulajdonsága feltétlenül releváns. (REIMER 1998)
- (e) A szemantikai értelmezés szintjén helyet kell biztosítanunk kívülről köthető változók számára, amelyeknek az értékét a kontextus határozza meg. (STANLEY–SZABÓ 2000a)

A felsorolt öt kritérium együttesen egy összetett, a szemantikai megközelítés bármely formájára nézve kötelező érvényű követelményrendszer képez. A lista két olyan, sokat vitatott kérdést is elkerül, amelyek a mai napig megosztják a szemantikai megközelítés híveit. Egyrészt a lista semleges a már említett explicit/implicit megköze-

lítások közötti választás tekintetében. Másrészt a lista (különösen (e)) segítségével könnyen elkerülhetünk egy aktuális vitát arról, hogy a kiegészítésekhez az argumentumhelyeket a logikai formán belül kell-e biztosítanunk, vagy sem. A tanulmány hátralévő részében sorra veszem (a)–(e)-t (III. fejezet), végül pedig röviden tárgyalom a két vitatott kérdést is (IV. fejezet).

III. ÖT ÁLTALÁNOS ÉRVÉNYSZINTŰ KRITÉRIUM

(a) „A kontextuális kiegészítés a mondatok és állítások összetevőinek [constituents] szintjén működik, nem pedig a mondatok, állítások szintjén.” (SOAMES 1986, 286)
Vegyük szemügyre Lewis egyik példáját (LEWIS 1979):

(9) A kutya megkergette a másik kutyát.

Csányi (9) kimondásával igaz állítást tehet, beszámolva arról, amint Jeromos sétáltatás közben egy épp arra járó kutya után eredt. Az igaz állítást csak úgy kaphatjuk meg, ha a két ingatag határozott leírás – „a kutya”, „a másik kutya” – más és más kiegészítést kap. Vagyis a következőre van szükségünk:

(9') A kutya_F megkergette a másik kutyát_G,

ahol *F* és *G* különböző kiegészítést biztosít. Ugyanis bármilyen egységes kiegészítés a következő problémához vezetne: „a kutya” leíráshoz egyetlen kutya kell, míg „a másik kutya”-hoz kettő. Csányi kiegészített állítása lehet például a következő:

(9') A házamban élő kutya megkergette a séta során előbukkanó másik kutyát.

A kontextuális kiegészítések állításokon belüli változását egyéb kvantoroknál (például „az összes”) is tapasztaljuk. Képzeld el, amint az egyik óvodás csoport busz kirándulásra indul, és az óvodában maradó gyerekek kiállnak és integetnek a szintén integető indulóknak:

(10) Az összes óvodás_F integetett az összes óvodásnak_G.

Ahhoz, hogy (10) igaz legyen a leírt helyzetben (anélkül, hogy óvodások maguknak, vagy mellettük lévő társaiknak is integetnének), szükséges az, hogy *F* és *G* helyére más és más kiegészítés kerüljön.⁵

⁵ Lásd továbbá STANLEY–WILLIAMSON 1995, SOAMES 1986 és WESTERSTÄHL 1985. Még komolyabb problémát okoznak bizonyos (10)-hez hasonló mondatok. Például „A kutya verekedett a másik kutyával”, amellyel igaz állítást tehetünk két egymástól megkülönböztethetetlen kutya láttán. Ebben a helyzetben a két határozott leírás kiegészítésének variálása nem segít, mivel az első leíráshoz felmerülő kiegészítések egyike sem biztosítana egyediséget, és tenné az állítást igazgá. Szabó szerint ez döntő érv az ingatagság szemantikai megközelítésével szemben (SZABÓ 2005).

(b) *Kiegészítés tulajdonságokkal, nem pedig halmazokkal.* (STANLEY–SZABÓ 2000a)
 Az eddig látottak alapján úgy tűnhet, hogy a kiegészítés a szóba jöhető dolgok/egyének skáláját korlátozza. Például (5)-tel („Minden kutya felébredt”) esetleg a lépcsőház kutyáiról akarunk állítani valamit, és ezt felfoghatjuk úgy, hogy a metszetét vesszük két halmaznak: a kutyákénak, valamint a házban tartózkodókénak. Az volna az elgondolás, hogy az első komponens expliciten hallható az állításban, míg a másodikat hallgatólagosan a kontextus biztosítja.

Stanley és Szabó arra mutatott rá, hogy a kiegészítést helyesebb *halmazok* helyett *tulajdonságokkal* megadnunk (uo. 252). Így elkerülhetjük, hogy az ingatag kifejezéseket merev (rigid) leírásoknak, kvantifikált kifejezéseknek feleltessük meg – olyan kifejezéseknek, amelyek minden lehetséges szituációban ugyanarra (ugyanazokra) a dolgokra/egyénekre illenek. Ez fontos, mivel merev(ített) kvantifikált kifejezésekkel képtelenek volnánk tükrözni modális állítások intuitíve helyes igazságfeltételeit, például (11)-ét:

- (11) Ha Csányinak lenne még egy kutyája_F, akkor (a Csányi-házban) négy lakó_G volna.

(11)-gyel a Csányi-rezidencia lakóira vonatkozó igaz állítást tehetek. Tegyük fel, hogy valójában csak hárman laknak ott: egy házaspár és Jeromos. Viszont ha a „négy lakó” kvantifikált kifejezés *G*-vel jelölt kiegészítését a *kimondás kontextusa szerinti* egyének halmazával határoznánk meg, akkor (11) semmiképp sem lehet igaz. Miért is? Csupán három egyén merül fel a kimondás kontextusában: a házaspár és Jeromos. Így aztán a kiegészítés *G* nem képes biztosítani egy negyedik lakost. Viszont (11) intuitíve igaz egy olyan tényellentétes (kontrafaktuális) helyzetben, amelyben Csányiék egy további kutyát fogadnak be, és a ház népessége más tekintetben változatlan marad. Ennek tükrözéséhez azt kell feltételeznünk, hogy a kontextus egy *feltételt* határoz meg a kérdéses egyénekre vonatkozóan, mégpedig azt, hogy a *tényellentétes helyzetben, nem pedig valójában* rendelkezzenek a Csányi-házban lakás tulajdonságával. Mivel (11) egy olyan tényellentétes lehetőségéről szól, amelyben négy lakó van, a kontextus által biztosított kiegészítő tulajdonsággal – a Csányi-ház lakójának lenni – azok az egyének bírnak, akik a leírt lehetséges helyzetben ott laknak: a házaspár és két kutya.⁶

(c) *A határozatlansági probléma: ingatag kifejezésekkel tehetünk határozott állításokat, pedig több nem-ekvivalens kiegészítési lehetőség is felmerül, amelyek közül nem tudunk választani.* (WETTSTEIN 1981)

Térjünk vissza Csányi (8)-ban említett állítására, amikor az otthon járó-kelő Jeromos felé int és azt mondja: „A kutya felébredt.” Emlékezzünk csak: két kiegészítési lehetőséget is számba vettünk: „A **velünk** lakó kutya felébredt” és „A kutya **itt** felébredt”. Ez a két állítás nem-ekvivalens (igazságfeltételeik különböznek), közben viszont könnyedén elképzelhetünk egy olyan helyzetet, amikor semmiféle alapunk nincs arra, hogy a két kiegészítési lehetőség és számos másik közül kiválasszuk, hogy Csányi mit is

⁶ Szándékosan – Szabó Zoltán javaslatára – választottam olyan példát, amelyben a tényellentétes halmaz nagyobb a valódinál (amely csak három egyént tartalmaz). Így teljes egészében kikerülhető volt az egyének lehetséges szituációk közti azonosításának kérdése annak megvilágításához, hogy a halmazokkal meghatározott kiegészítés nem megfelelő igazságfeltételeket biztosít.

mondott, fejezett ki. Wettstein ellenvetése az, hogy intuitíve Csányi mégis valami határozottat állított.⁷

Tény és való, hogy ezt a határozatlansági problémát illendő volna orvosolnunk valamiképpen. A felmerülő probléma azonban annyira általános, hogy a megoldását teljességgel indokolatlan volna konkrétan Russell elméletétől – a Wettstein által feltételezett célponttól – elvárni. Neale rámutatott, hogy kvantifikált kifejezések esetében általánosan felmerül a kiegészítések iránti igény (lásd még SALMON 1991, 89):

Tegyük fel, hogy tegnap este vacsoravendégeket hívtam. Mikor valaki érdeklődik, hogy milyen volt az este, azt válaszolom „Mindenki rosszul lett.” Nyilvánvalóan nem azt kívánom állítani, hogy mindenki, aki csak létezik, rosszul lett, pusztán azt, hogy mindenki rosszul lett, aki ott volt a vacsorán, amit tegnap tartottam. Ezt valamiképpen sikerül leszűrni az állítás kontextusa alapján. (eredeti kiemelés) (NEALE 1990, 94–5. Lásd még az utalásokat a 114. oldalon a 44. lábjegyzetben.)

Stanley és Szabó annak rendje és módja szerint részletes javaslatot alakított ki arra, hogy a kontextus miképpen eredményezhet igaz állítást akkor, amikor a házigazda kimondja, hogy „Mindenki rosszul lett” (STANLEY–SZABÓ 2000a). Viszont javaslatuk – valószínűleg az összes többivel egyetemben – maga után vonja a határozatlansági problémát.⁸ Ennek tetejébe a fenti (a) és (b) kritériumok tovább súlyosbítják a problémát: a nem-ekvivalens kiegészítések skálája tovább bővül, ha lehetővé tesszük az állításokon belüli variálásukat, és még ennél is tovább, ha koextenzív, ám nem-ekvivalens tulajdonságokra váltunk. Alakulhat úgy, hogy (12) kimondásakor az egyedüli állat a helyszínen Jeromos:

(12) Az állat_z alszik.

Ebben a kontextusban a kiegészítésre egyetlen halmaz merül fel – az egytagú, Jeromos tartalmazó halmaz –, amely ellenben számos nem-ekvivalens tulajdonsággal határozható meg: az adott helyiségben lenni, keveréknek lenni, kutyának lenni, hogy

⁷ Lásd OSTERTAG 1999, elsősorban 126–8. Blackburn nem ért egyet azzal az intuícióval, hogy (8) valami határozottat állít/fejez ki, és inkább egy olyan elméletet javasol, amely szerint (8) „a kijelentések [propozíciók] valamely osztályát fejezi ki” (eredeti kiemelés) (BLACKBURN 1988, 271).

⁸ Lásd STANLEY–WILLIAMSON 1995. Két stratégiát is segítségül hívhatunk a határozatlansági probléma általános problémaként való kezeléséhez. Mindkettőt vázolom anélkül, hogy érvelnék mellettük. Ezen a ponton külön megköszönöm Stephen Schiffer és Szabó Zoltán megjegyzéseit. Az egyik stratégia szerint feltételezhetjük az igazságfeltételek szupervaluációs elméletét, amely szerint (8) pontosan akkor igaz, ha „a kutya” minden megfelelő kiegészítésére igaz (lásd SCHIFFER 1995). Egy másik stratégia szerint a következőképpen szűkíthetjük le a megfelelő kiegészítések körét (LOAR 1976 nyomán): kérdezzük meg Csányi Vilmost, a beszélőt, hogy fenntartaná-e az állítást egy olyan tényellentétes helyzetben is, amelyben a megfelelő kiegészítések egyike hamis – mondjuk akkor, ha több kutya is lakik a házukban. Ha fenntartja (8)-at, akkor nem áll szándékában az olyan kiegészített leírás, hogy „a nálunk lakó kutya”. Pontosan ez áll azonban szándékában akkor, ha a tényellentétes helyzetben visszavonná (8)-at. Ezzel a stratégiával csökkenthetjük a megfelelő kiegészítések számát, de nem garantálhatjuk, hogy egyetlen kiegészítést sikerül kiválasztanunk. A közös alap/kiindulópont [common ground] Stalnaker szerinti fogalma segíthet abban, hogy tovább szűkítsük a választékot. Például amennyiben a közös alap része az, hogy valaki akkor és csak akkor a tulajdonosa egy kutyának, ha az nála lakik, akkor nem kell megkülönböztetnünk a két kiegészített leírást „a kutya, amelynek a tulajdonosa vagyok” és „a kutya, amely velünk lakik”. Érdekes és nem triviális hipotézis azt feltételezni, hogy amennyiben a beszélő kikérdezése után még mindig maradt több megfelelő kiegészítés, akkor a közös alap feltételezi, hogy azok a kiegészítések egyenértékűek.

csak néhányat említsünk. Így aztán azzal, hogy halmazokról tulajdonságokra váltottunk, a határozatlanság további dimenzióját vezettük be.

(d) *Egy illetőnek nem feltétlenül számít relevánsnak az összes tulajdonsága egy adott kontextusban.* (REIMER 1998, 103)

Donnellan jól ismert példája alapján (DONNELLAN 1966) képzeljünk el két detektívet, egy férfit és egy nőt, akik a gyilkosság színhelyére érkezve Smith holttestére találnak; a gyilkosnak, Jones-nak hűlt helye. A detektívek körülnéznek és megjegyzéseket tesznek a színhelyről, miközben próbálják feltérképezni a gyilkosság körülményeit. A detektív nő azt mondja:

(13) A gyilkos_F sietve távozott.

Most feltételezzük, hogy a társa tudtán kívül a detektív nő a múltban gyilkolt már. (13) kimondásával mégis Smith gyilkosáról kíván valamit állítani, nem pedig saját magáról. A helyzetet az sem változtatna, ha a férfi tudna társa hajdan elkövetett gyilkosságáról. Plauzibilis ebben a helyzetben azt gondolnunk, hogy a detektív nőnek azon tulajdonsága, hogy ő maga is gyilkos, egyszerűen irreleváns az adott kontextusban (REIMER 1998).

Recanati más javasol (RECANATI 2004). A szituációs szemantika egy olyan kifinomultabb változatával hozakodik elő, amely szerint az ingotag kvantifikált kifejezésekhez és az ingotag leírásokhoz kapcsolódik egy valamilyen szituációra történő utalás (vagyis az *F* kiegészítés egy szituációra vonatkozna). A fenti helyzetben két szituációt kell megkülönböztetnünk: a kimondás kontextusát (hívjuk ezt *s*-nek), és egy korábbi *s'* szituációt, amelyben a gyilkosság bekövetkezett. (13) kimondása utasítást ad arra, hogy visszatérjünk a korábbi *s'*-hoz, így a kiegészített leírás az lesz, hogy „a gyilkos *s'*-ban”, amely Smith gyilkosára illik, viszont nem illik a gyilkos előéletű detektív nőre, aki jóval később érkezik csak a színhelyre.

A helyzet ennél sokkal bonyolultabb. Képzeljük el, amint a férfi detektív a társára mutat, és azt mondja:

(14) A gyilkos_F valószínűleg olyan magas, mint te. (Williamson)⁹

A kérdéses szituációnak egyaránt tartalmaznia kell a gyilkos múltú detektívet és Smith gyilkosát, ebben a szituációban viszont nem teljesül az egyediség feltétele „a gyilkos” határozott leírásra. Ennek ellenére (14) kimondása minden kétséget kizáróan Smith gyilkosáról szól, és pontosan akkor igaz, ha az illető magassága azonos a detektív nőével.

Recanati a probléma létezését elismeri ugyan, de kiküszöbölhetőnek véli. Egy lehetséges megoldás az, hogy Reimerrel egyetértésben megkülönböztetjük a dolgok/egyének kontextuálisan releváns és irreleváns tulajdonságait. Stanley és Szabó másfajta megoldást javasol (amelyet később, (e)-ben részletesen is tárgyalok): szerintük szituációkra vonatkozó változók helyett változó-párokra van szükség (STANLEY–SZABÓ 2000a). Recanati szerint ez a javaslat indokolatlanul komplikált. Érdemes észben tar-

⁹ A példa ötletét köszönöm Tim Williamsonnak.

tanunk, hogy a komplikáció elkerülésének az az ára, hogy bevezetjük Reimer tulajdon-ság-relevanciára vonatkozó csavarát.

Fontos átlátnunk, hogy Reimer meglátása egyéb kvantifikált kifejezésekkel kapcsolatban is felmerül, és nem feltétele, hogy implicit relációs főnévről legyen szó (például „gyilkos”, „anya”, „tanár”, amelyeknél rákérdezhetünk „kinek a gyilkosáról, anyjáról, tanáráról van szó?”). Nézzük meg a következő példákat:

- (15) Minden gyilkos_F elfogtunk.
 (16) (Vigyázzon,) a kutya_F mindjárt az ölébe ugrik.

A gyilkos múltú detektív társa (15) kimondásával állíthatja azt, hogy minden egyes esetük során megtalálták a gyilkost, anélkül, hogy azt állítaná, hogy a társát végre elkapták a hajdan elkövetett gyilkosság miatt. Mikor meglátom, hogy egy chihuahua az ölében Jeromost dajkáló Csányi Vilmos felé iramodik, figyelmeztethetem a professzort (16) kimondásával, azt közölvén, hogy a chihuahua (amely nem az egyetlen kutya az adott szituációban) mindjárt felugrik rá.

Recanatinak további bonyodalmakkal kell számolnia, ha az előzőekben tárgyalt szempontoknak meg akar felelni: (a)-nak (az egyetlen állításon belül változó kiegészítésekről) és (b)-nek (a kiegészítésekhez tulajdonságok szükségesek halmazok helyett). Ez nem meglepő, hiszen Soames (1986) (a)-t a klasszikus szituációs szemantika (BARWISE–PERRY 1983) ellenében hozta fel. A kifogás akkor is, most is a következő: a szituációk hogyan változhatnak (a)-nak megfelelően egy mondaton belül? Ahhoz, hogy ezt megoldhassuk, a vártnál komplikáltabb formációkként kell felfognunk a szituációkat.

(b) pedig megköveteli, hogy a szituációk ne azokat az egyéneket rögzítsék, amelyek valójában szerepelnek bennük, hanem az adott szituációban való részvétel tulajdonságát (mondjuk egy tényellentétes helyzetben). Mindez nyilvánvalóvá válik, ha elképzeljük, hogy a helyszínelő detektívek a következő állítást teszik az ártatlan Spencerről:

- (17) Ha Spencer a gyilkos_F, akkor bizonyára lopott kocsiban távozott.
 (18) Ha Spencer lett volna a gyilkos_F, akkor bizonyára lopott kocsiban távozott volna.

Függetlenül attól, hogy a detektívek tudják-e, hogy Jones és nem Spencer volt a gyilkos, az állításaik természetes olvasata Spencer viselkedéséről szól – hogy mi lett volna, ha ő lett volna a gyilkos. Ahhoz, hogy ezt az olvasatot megkapjuk, nem elég, ha a gyilkossági szituáció által meghatározott valódi gyilkost, Jonest vesszük számításba a kiegészítésnél, mivel akkor a detektívek állításai egy olyan igencsak elrugaskodott lehetőségről szólnának, amelyben Spencer valaki mássá – Jones-zá – válik. Ehelyett egy bizonyos szituációban lenni nem jelent mást, mint egy tulajdonságot, és számba kell vennünk tényellentétes szituációkat is.

Láthatjuk tehát, hogy Recanatinak Reimer relevancia fogásán túl még a szituációk egy igen bonyolult koncepciójával is számolnia kell. Mindezek alapján kétség merül fel Recanati értékkelésével kapcsolatban:

Stanley és Szabó javaslata komplikációkhoz vezet azért, hogy egy tárgy-változó és egy magasabb rendű függvény-változó bevezetésére kényszerít minket akkor is, amikor a predikátumot közvetlenül egy adott szituációhoz is viszonyíthatnánk. Mindez rendjén volna, ha a

komplikációra szükség volna egy egységes elemzéshez, a jelen helyzetben viszont a komplikáció szükségtelennek tűnik. (RECANATI 2004)

Most pedig vegyük szemügyre Stanley és Szabó elméletét, amely nem csinál titkot a további komplikációk bevezetéséből, de kiderül majd az is, hogy a komplikációk indokoltak.

(e) *A szemantikai értelmezés szintjén helyet kell biztosítanunk olyan köthető változók számára, amelyek értékét a kontextus határozza meg.*

Stanley és Szabó szerint a közneveket (pl. „kutya”, „gyilkos”) indexekkel kell ellátnunk, mindegyik köznevet egy-egy változó párral (STANLEY–SZABÓ 2000a). A pár első tagja (a lenti f) egy magasabb rendű változó, amelynek az értéke egy függvény, bemenete és kimenete pedig egy-egy tulajdonság. A pár második tagjának (a lenti i), értéke pedig egy tulajdonság. Ezek a változók nem pusztán az ingatagság eseteiben jelennek meg, hanem együttjárnak köznevekkel általában is.

(5'') Minden kutya $f(i)$ felébredt.

Szemléltetés céljából érdemes most ismét halmazokban, és nem tulajdonságokban gondolkodnunk (lásd (b) fent), közben észben tartva, hogy valójában tulajdonságok szükségesek. Amikor egy bizonyos lépcsőház lakója kimondja, hogy „Minden kutya felébredt”, akkor i értéke lehet az illető ház, f pedig egy függvény, amely egy j argumentumhoz képest a j -ben tartózkodó egyéneket/dolgokat adja meg. Így $f(i)$ a kérdéses házban tartózkodók halmaza, amelyet aztán metszünk a kutyák halmazával, hogy megkapjuk a *kutya* $_{f(i)}$ értékét. Vagyis (5'') akkor és csak akkor igaz, ha az adott lépcsőházban tartózkodó összes kutya felébredt.

Ez bizony bonyolultnak tűnik. Viszont amint biztosítottuk a változó párokat, a továbbiakban már gördülékenyen megy minden. Például a gyilkos múltú detektívhez intézett állításról a következőt mondhatjuk:

(14') A gyilkos $_{f(i)}$ valószínűleg olyan magas, mint te.

i értéke lehet például a kimondás kontextusának áldozata, f pedig egy függvény, amelynek bemenete egy egyén, kimenete pedig annak gyilkosa(i). Mivel az adott kontextus egyetlen áldozata Smith, *gyilkos* $_{f(i)}$ kizárólag Smith gyilkosára vonatkozik, a gyilkos előéletű detektív nő jelenléte elvárásainknak megfelelően irreleváns. Ne feledjük, hogy ezt a példát Recanati nem tudta kezelni, legfeljebb Reimer tulajdonság-relevanciára vonatkozó javaslatával (lásd (d) fent).

Stanley és Szabó szerint elméletük jelentős előnye az, hogy képes a kvantifikált kontextusok kezelésére. Olyan esetekre gondolnak, amikor a kontextuális kiegészítés valamelyik változóját egy kvantor kívülről köti. Vegyünk egy példát:

(19) Legtöbb óráján János pontosan három francia hallgatót buktat meg.

Stanley és Szabó szerint

A természetes olvasat [(19) esetében] azt állítja, hogy minden olyan x -re, amely János órája, János három francia hallgatót buktat meg x -ben. Ahhoz, hogy megkapjuk ezt az olvasatot, szükséges feltételeznünk egy változót, amelyet „János legtöbb órája” köt, és amelyet valamilyen módon a „pontosan három hallgató” kvantifikált kifejezéssel asszociálunk. Ezeknek a változóknak az értékei a „három francia hallgató”-ra határoznak meg különféle kvantifikációs tartományokat. Így a kvantifikált kontextusok jelensége arra mutat rá, hogy kvantifikált kifejezések tartalmaznak olyan változókat, amelyek köthetőek, és amelyek a kvantifikált kifejezések tartományát biztosítják. (Uo. 250)

A változók némelyikét is jelölve:

- (19') Legtöbb olyan x -en, amely János órája $_{f(i)}$, János pontosan három francia hallgatót $_{g(x)}$ buktat meg.

(A kvantifikációt ezeknek a példáknak az erejéig egyszerűbb a fenti informális jelöléssel kezelünk. ZVOLENSZKY [2005] NEALE [1990] alapján bemutat egy lehetséges formalizációt korlátozott [restriktált] kvantorokkal.) A legfontosabb rész itt a *hallgatót* $_{g(x)}$, ahol x -et az órákra vonatkozó kvantor köti kívülről (a mondat elejéről), g pedig egy függvény, amelynek bemenetei események (mondjuk tanórák vagy kurzusok), kimenetei pedig azok résztvevői (mondjuk hallgatók).¹⁰

Szemléltetésképpen vizsgáljunk meg egy további példát:

- (20) Minden vendég megette mindkét palacsintát.
(Williamsontól KURODA 1982 alapján)
- (20') Minden olyan x , amely vendég $_{f(i)}$ megette mindkét olyan y -t, amely palacsinta $_{g(x)}$.

(20') azt a természetes olvasatot ragadja meg, amely szerint a vendégek kizárólag a számukra kiosztott palacsintapárokat ették meg, nem pedig a világban létező egyetlen palacsintapárost (szép sorjában minden vendég elfogyasztva ugyanazt a párost). g -t felfoghatjuk olyan függvényként, amelynek bemenete egy egyén, kimenete pedig az, amit az adott egyének felszolgáltak (vagy ami a tányérjára került).

A technikai munkálatok befejeztével végre elérkeztünk egy alapvető meglátáshoz a kvantifikációs ingatagságot illetően: amennyiben az olyan állítások természetes olvasatait szeretnénk megragadni, mint (19) és (20), akkor a szemantikai értelmezés szintjén biztosítanunk kell, hogy lehessenek más és más palacsintapárok vendégenként, és más és más francia hallgatók óráról órára. Stanley és Szabó szerint ezen elvárások elérése olyan struktúrákat követel, mint a *palacsinta* $_{g(x)}$, amelyben g és x helyét a kontextus tölti be, x -et pedig a vendégekre vonatkozó univerzális kvantor köti.

Érdeemes észrevennünk azonban, hogy milyen borsos árat fizettünk ezért: olyan kontextuális változó párokat kell feltételeznünk, amelyekről sem a kimondott hangsor, sem szintaktikai megfontolások nem árulkodnak. Ráadásul még Wettstein határozatlansági problémája (c) is sokkal markánsabbá válik: hogyan választhatnánk a különféle kiegészítési lehetőségként felmerülő f -ek, i -k, g -k nem-ekvivalens kombinációi közül?

¹⁰ Természetesen (b)-nek megfelelően tulajdonságokra, és nem halmazokra van szükségünk itt is.

Lepore szerint ez elégséges indok arra, hogy a szemantikai megközelítést, mint olyat, reménytelen vállalkozásnak tartsuk (LEPORE 2004). Ez az álláspont azonban mindaddig elhamarkodott, amíg nem mértük fel, hogy a felmerülő alternatívákhoz képest a szemantikai megközelítés hogyan szerepel. Tehát hol tartunk most? Feltérképeztük, hogy mivel jár az ingotagság szemantikai megközelítésben való kezelése, és kiderült, hogy bizony komplikált megoldásról van szó. Látható volt viszont az is, hogy ezek a problémák, kihívások a kvantifikált kifejezésekkel kapcsolatban általában merülnek fel, tehát a rájuk adott megoldás – például a Stanley és Szabó által javasolt – igenis alkalmazható egy olyan russelliánus elméletben, amely a határozott leírásokat kvantifikált kifejezésként kezeli. Mielőtt ezzel a végszóval zárnam e tanulmányt, hátra van még két olyan kérdés, amely az elmúlt öt év során számos vita tárgyát képezte, elvonva ezzel a figyelmet arról, hogy a szemantikai megközelítés képviselői az itt tárgyalt követelményrendszer darabjait összeilleszték. Az utolsó fejezetben ezekre térek ki röviden.

IV. KÉT SOKAT VITATOTT, ÁM KEVÉSSÉ RELEVÁNS KÉRDÉS

Explicit vagy implicit?

Korábban szó esett arról, hogy Neale szerint Russell leíráselméletének védelmezői kétféleképpen is felfoghatják a kontextuális kiegészítéseket: az úgynevezett explicit megközelítés szerint „a kutya” egy bővebb leírást rövidít (például „a nálunk lakó kutya”), míg az implicit megközelítés alapján egy kontextuálisan szűkített tartománnyal számolhatunk (például az adott házban található dolgok/egyének) (NEALE 1990, 95–6). Miután Neale (alig nagyobb részletességgel, mint ahogyan én az imént tettem) felvázolta a két megközelítést, megjegyezte, hogy a legvégén kiderülhet az is, hogy ugyanannak a megoldásnak kétféle jelölési módszeréről beszélünk (UO. 115, 48. lábjegyzet). Ugyanezt később is megismételte: „Az elnevezéseket úgy vezettem be, hogy egymást ne zárják ki ... és szándékosan nem explicit/implicit *distinkcióként*” (eredeti kiemelés) (NEALE 2000, 288).

Más és más feladatnak tűnik, ha egy ingotag leírást további predikátumokkal bővítünk, mint ha a kvantifikációs tartományt szűkítjük. Végül azonban a látszólagos különbségek teljesen egybeesnek, hiszen az implicit megközelítés mellett is biztosítanunk kell, hogy

- (a) a tartományszűkítés egyetlen állításon belül is változhat,
- (b) a szűkítés tulajdonságokat, és nem halmazokat határoz meg,
- (c) a határozatlansági probléma fennállását elismerjük (és a másik négy pont fényében ez a probléma épp olyan komolyan érinti az implicit megközelítést, mint az explicitet) anélkül, hogy megoldásunk volna rá,
- (d) a dolgoknak/egyéneknek nem releváns az összes tulajdonsága, vagy pedig
- (e) a tartományszűkítéshez szükségesek kontextus által betöltött köthető változóparok.

Az explicit és implicit megközelítést egyaránt érintő kihívások eredményeként végül nem marad szubsztantív különbség köztük – egyik kutya, a másik eb. (lásd még NEALE 2000, 288–9)

Mi része a logikai formának, és mi nem?

Stanley és Szabó mellett érvel, hogy a kvantifikált kontextusok jelensége, (19) és (20) megköveteli a szemantikai megközelítés egy olyan formáját, amelyben „a kontextuális paraméter úgy jelenik meg, mint a mondat logikai formájában előforduló változó értéke egy adott kontextushoz képest” (STANLEY–SZABÓ 2000a, 248; lásd még 2000b). Neale ezt a megoldást szintaktikai szemantikai megközelítésnek hívja, és azt kifogásolja, hogy Stanley és Szabó nem biztosított ellenérveket egy olyan *nem szintaktikai* szemantikai megközelítéshez, amelyben a kontextuális argumentumhelyek nem részei a logikai formának (NEALE 2000b, 292–3).

Ezzel aztán a vita új mederbe terelődött: ha a logikai formától azt várjuk el, hogy a szemantikai értelmezéshez szolgáljon alapul (ahhoz, amit mondunk, kifejezünk), akkor milyen logikai formáról alkotott koncepció volna megfelelő, mi jelenjen meg a logikai formában, és mi ne? Stanley mellett tört lándzsát, hogy „a nem nyelvi kontextus igazságfeltételekre kifejtett mindennemű hatása visszavezethető a logikai formára” (STANLEY 2000, 391; lásd még 2002). Neale és Bach pedig azt hangsúlyozta, hogy igen nyomós – lexikai vagy szintaktikai – indokok alapján vezethető csak be további struktúra a logikai formába (BACH 2000, NEALE 2004).

Eközben háttérbe szorult egy igen fontos követelmény, nevezetesen a már említett (e). Gondoljunk vissza (20) („Minden vendég megette mindkét palacsintát”) természetesnek ható olvasatára, amely szerint a vendégek más és más palacsintapárokot fogyasztottak el, vagyis az adott vendégtől függ az, hogy melyik két palacsintáról van szó. Amennyiben kvantorok közötti függőségi relációk az igazságfeltételek részét képezik, akkor a szemantikai értelmezés szintjén helyet kell biztosítanunk olyan változóknak, amelyek a megfelelő variációért, függőségért felelősek, és így a megfelelő igazságfeltételeket biztosítják – gondoljunk bármit is a logikai formáról. Vagyis a szemantikai értelmezés szintjén szükségünk van olyan változókra, mint a Stanley és Szabó által javasolt *palacsinta*_{*g(x)*}-ben szereplő, kívülről megkötött *x*. Ez a követelmény pedig a szemantikai megközelítés összes formájára érvényes.¹¹

IRODALOM

- BACH, Kent 2000. Quantification, Qualification and Context: A Reply to Stanley and Szabó. *Mind and Language* 15, 262–83.
- BARWISE, Jon – PERRY John 1983. *Situations and Attitudes*. Cambridge: MIT Press.
- BLACKBURN, William 1988. Wettstein on Definite Descriptions. *Philosophical Studies* 53, 263–78.
- DONNELLAN, Keith 1966. Reference and Definite Descriptions. *Philosophical Review* 77, 281–304.
- GRICE, Herbert Paul 1975/1997. Logic and Conversation. In Peter Cole–J.L. Morgan (eds) *Syntax and Semantics, Vol 3: Speech Acts*. New York: Academic Press, 41–58. Magyarul: A társalgás logikája. In Pléh Csaba – Siklái István – Terestyéni Tamás (eds) *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Budapest: Osiris, 1997, 213–227.
- KURODA, S. Y. 1982. Indexed Predicate Calculus. *Journal of Semantics* 1, 43–59.
- LEPORE, Ernest 2004. An Abuse Context in Semantics: The Case of Incomplete Definite Descriptions. In Anne Bezuidenhout – Marga Reimer (eds) *Descriptions and Beyond: An Interdisciplinary Collection of Essays on Definite and Indefinite Descriptions*. Oxford: Oxford University Press.
- LEWIS, David 1979. Scorekeeping in a Language Game. *Journal of Philosophical Logic* 8, 339–59.

¹¹ Ez a tanulmány sokban épül egy 1999–2000-ben írt kéziratomról („The Explicit and Implicit Approaches to Handling Incomplete Descriptions”) folytatott beszélgetésekre, megjegyzésekre és kommentárokra is. Ezekért és a jelen tanulmánnyal kapcsolatban megfogalmazott észrevételeikért köszönet illeti az alábbiakat: Bodnár István, Ray Buchanan, Kit Fine, Farkas Katalin, Delia Graff, Stephen Neale, Pap András László, Stephen Schiffer, Szabó Gendler Zoltán, Szabolcsi Anna, Tózsér János és Timothy Williamson. A tanulmány az MTA–ELTE Nyelvfilozófiai Kutatócsoport támogatásával készült.

- LOAR, Brian 1976. The Semantics of Singular Terms. *Philosophical Studies* 30, 353–77.
- LUDLOW, Peter – SEGAL, Gabriel 2003. On a Unitary Semantical Analysis for Definite and Indefinite Descriptions. In Anne Bezuidenhout – Marga Reimer (eds) *Descriptions and Beyond: An Interdisciplinary Collection of Essays on Definite and Indefinite Descriptions*. Oxford: Oxford University Press.
- NEALE, Stephen 1990. *Descriptions*. Cambridge: MIT Press.
- NEALE, Stephen 2000. On Being Explicit: Comments on Stanley and Szabo, and on Bach. *Mind and Language* 15, 284–93.
- NEALE, Stephen 2004. This, That, and the Other. In Anne Bezuidenhout – Marga Reimer (eds) *Descriptions and Beyond: An Interdisciplinary Collection of Essays on Definite and Indefinite Descriptions*. Oxford: Oxford University Press.
- OSTERTAG, Gary 1999. A Scorekeeping Error. *Philosophical Studies* 96: 123–46.
- PELLETIER, Francis Jeffry 2004. Context Dependence and Compositionality. Kézirat, University of Alberta.
- RECANATI, Francois 2004. Descriptions and Situations. In Anne Bezuidenhout – Marga Reimer (eds) *Descriptions and Beyond: An Interdisciplinary Collection of Essays on Definite and Indefinite Descriptions*. Oxford: Oxford University Press.
- REIMER, Marga 1992. Incomplete Descriptions. *Erkenntnis* 37.
- REIMER, Marga 1998. Quantification and Context. In *Linguistics and Philosophy* 21, 96–115.
- RUSSELL, Bertrand 1903. *The Principles of Mathematics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- RUSSELL, Bertrand 1905. On Denoting. *Mind* 14, 479–93. Magyarul: ebben a kötetben.
- SALMON, Nathan 1991. The Pragmatic Fallacy. *Philosophical Studies* 63.
- SCHIFFER, Stephen 1995. Descriptions, Indexicals, and Belief Reports: Some Dilemmas (But not the Ones You Expect). *Mind* 104, 107–31.
- SOAMES, Scott 1986. Incomplete Definite Descriptions. *Notre Dame Journal of Formal Logic* 27, 349–375. Reprint in Gary Ostertag (ed) *Definite Descriptions: A Reader*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1998, 275–308.
- STANLEY, Jason 2000. Context and Logical Form. *Linguistics and Philosophy* 23, 391–434.
- STANLEY, Jason 2002. Nominal Restriction. In Gerhard Preyer – Georg Peters (eds) *Logical Form and Language*. Oxford: Oxford University Press, 365–388.
- STANLEY, Jason – SZABÓ GENDLER Zoltán 2000a. On Quantifier Domain Restriction. *Mind and Language* 15, 219–61.
- STANLEY, Jason – SZABÓ GENDLER Zoltán 2000b. Reply to Bach and Neale. *Mind and Language* 15, 295–8.
- STANLEY, Jason – WILLIAMSON, Timothy 1995. Quantifiers and Context-Dependence. *Analysis* 55, 291–5.
- STRAWSON, Peter Frederick 1950/1985. On Referring. *Mind* 59, 320–344. Magyarul: A referálásról. In Irving M. Copi – James A. Gould (eds) *Kortárs tanulmányok a logikaelmélet kérdéseiről*. 1985, 167–206.
- SZABÓ GENDLER Zoltán 2000. Descriptions and Uniqueness. *Philosophical Studies* 101, 29–57.
- SZABÓ GENDLER Zoltán 2005. The Loss of Uniqueness. *Mind*, Centenary Special Issue for Russell's 'On Denoting'.
- WESTERSTÄHL, Dag 1985. Determiners and Context Sets. In Johan van Benthem–Alice ter Meulen (eds) *Generalized Quantifiers in Natural Language*. Dordrecht: Foris, 1985, 45–71.
- WETTSTEIN, Howard 1981. Demonstrative Reference and Definite Descriptions. *Philosophical Studies* 40, 241–257.
- ZVOLENSZKY Zsófia 1997. Definite Descriptions: What Frege got Right and Russell Didn't. *Aporia* 7, 1–16.
- ZVOLENSZKY Zsófia 2000. The Explicit and Implicit Approaches to Incomplete Descriptions: A Critique of Reimer. Kézirat, New York University.
- ZVOLENSZKY Zsófia 2005. Russell megingathatatlan elmélete a határozott leírásokról. *Kellék*, 27, 2005/2.